

Samtšacki odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda
G-đa SEMIRA KAČIĆ

Pregled stanja ljudskih prava u opštini Priboj

Prema istraživanjima Fonda za humanitarno pravo Beograd i Samtšackog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda tokom 1993 godine, opština Priboj je označena kao prostor gdje su najviše kršena osnovna ljudska prava i slobode u cijeloj bivšoj SRJ. Izuzimajući prostor Kosova, pored Pjevača, Priboj je uvijek i makom deset godina nalazi u istoj poziciji.

Kao multietnička gradina sa 31% bošnjačkog stanovništva u 1991-ij godini, procenat nišćića bošnjačkog stanovništva je u 2002-ij sveden na oko 17%. Ovaj odmas je proizveden na činjenici da tokom posljednjih deset godina nad Bošnjacima primjenjivane strahovite mjere repretije od strane bivšeg srpskog režima, koje su poprimitle sva obilježja genocida. I danas u 2002-ij godini, Bošnjaci su u svim segmentima života, građani drugog reda. Sljedeće činjenice na ilustrativan način potvrđuju takvu poziciju.

Raseljena lica

Priboj je jedina opština u Srbiji u kojoj su građani izbjeglike u okviru iste opštine. Iz četiri mjesne zajednice ili iz 20 sela prema Bosni i Hercegovini, tokom 1992 i 1993 godine proglašeno je oko 2000 Bošnjaka, četiri lica bošnjačke nacionalnosti su ubijena. Tri lica su ubijena u selu Kukurovići i jedno u Haverinu. Kidnapovano je u četiri slučaja, ukupno 20 lica, od kojih su dva lica građani Bosne i Hercegovine, koji su se zatekli u bolesničkoj postelji u pribojskom Domu zdravlja. U petoj otmini u Štopcima, sedam kilometara od centra grada kidnapovano je još 19 lica bošnjačke nacionalnosti koji su bili građani iz drugih samostaničkih gradova. Spaseno je 59 porodi-

drinskih kuća čiji su vlasnici Bošnjaci, tih kuća je opfajkano i onespasobno za upotrebu. Imanja čiji su vlasnici proglašeni Bošnjaci su u najvećem broju slučajeva opustošena, vojnici umišten žmme bespravno eksploatitivne a počinioci ovih radnji su isključivo komšije Srbi i Crnogorci.

Najveći broj proglašeno iz ovih sela je napustio zemlju i nastanio se u zemljama Zapadne Evrope ili u izbjegličkim kampovima u Turskoj. Problemom raseljenih lica u Priboju bavile su se razne domaće i međunarodne organizacije koje se bave ljudskim pravima, kao i političke Stranke. Postoje različiti izvori o broju proglašeno lica iz pribojskih sela. Predsjednik skupštine opštine Priboj Milica Popović u svom pismu predsjedniku Vlade Srbije od 13. januara 1993 godine navodi cifru od 1500 lica bošnjačke nacionalnosti koja su morala da napuste svoje domove, ali u izjavu listu "Borba" od 25. augusta iste godine pominje cifru od 2500 lica. Specijalni izvjestioc Generalne skupštine UN o ljudskim pravima Elizabeth Zam u svom izlaganju na 51. Zbježdanju Generalne skupštine u novembru 1996 godine navodi cifru od 3000 lica. Međutim najsigurniji ~~isto~~ izvor o broju raseljenih lica u Priboju je istraživanje fondračkog odbora za zaštitu ljudskih prava i slaboda, koji je u 1996-oj godini objavio publikaciju: "DOSSIER - Pješiva i Priboj" u kojoj su navedena imena i adrese domaćinstava sa brojem članova porodice i nazivom sela iz kojeg su proglašeni. Ova publikacija

Prema ovom istraživanju broj raseljenih lica je ~~2500~~, što se može uzeti kao tačan podatak.

Broj raseljenih lica se iz godine u godinu smanjuje, jer država nije činila ništa da olakša njihov položaj, već je preduzimala represivne mjere za njihovo iseljenje van granica opštine i države. U Priboju se kad prijatefa i radbime do 2002 godine zadržalo 96 porodica sa 217 članova, međutim krajem 2001 i početkom 2002 godine zabeležen je povratak nekoliko porodica iz Turske, jer im je u

međuvremenu istekla važnost ličnih dokumenata a ohrabreni smjerenom aktuelnog režima odlučile su da se vrate.

Porodice raseljenih lica, uključujući i porodice kidnapovanih građana sa Bošnjaka su od 1992. godine izložene kišem svih vidova osnovnih ljudskih prava i sloboda. Počev od ugroženosti prava na život, ovim licima su ugrožena prava na slobodu kretanja, prava na posjedovanje lične imovine, prava na zdravstvenu zaštitu, prava na socijalnu i humanitarnu pomoć.

Država Srbija i SRJ nikada nisu priznale bilo kakav pravni status ~~po~~ u ovoj kategoriji progovornika. Ilustrativan je su pokazatelj o statusu ovih lica izjave Ibrahima Kalkaka

iz Kukurovića, povratnika iz Turske, koji se obratio Povjereništvu Komesarijata za izbjeglice Republike Srbije u Priboju i Opštinskom odboru Crvenog krsta gdje mu je rečeno da nema pravo na bilo kakvu pomoć i Rama Hufovića iz Kukurovića, koji je na ~~svom~~ sastanku sa opštinskim rukovodstvom u januaru 2002. godine, u priobćenom na zahtjev raseljenih lica rekao da država više vodi računa o životinjama nego o programima Bošnjacima iz Priboja.

Obeshrabruje i odnos novih vlasti u Srbiji i novoj državi Srbije i Crne Gore prema raseljenim licima u Priboju, jer ~~ta~~ on nije promjenjen u odnosu na bivši režim SRJ-a i JZ-a. Nema nikakvih opipljivih naznaka da država ima namjeru da postupi po členu 13 Ustava Republike Srbije po kome su: "građani jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državom i drugim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, ~~u~~ vjeroispovijest, političko i drugo uvjerenje".

Raseljena lica nemaju nikakvu garanciju od strane državnih organa da će u slučaju povratka na svoja ognjišta biti poštovano njihovo pravo na život i slobodu, jer država nikada nije sprovela bilo kakvu istragu i počinjenim brojnim zločinima nad Bošnjacima ili ako je bilo istrage ona je višena ~~u potpunosti~~ bez znanja

javnosti. Ni u jednom slučaju državni organi javnosti nisu saopštili imena počinioca zločina. Francijna politika i postupci bivše vlasti u Srbiji i SRJ nije bila u skladu sa obavezama po međunarodnom i unutrašnjem pravu, jer se proglašila nemadležnom za istragu zločina u Priboju, tretirajući ih kao incidente ~~na~~ na teritoriji Republike Srpske za koje su odgovorne neregularne i paramilitarne jedinice bosanskih Srba. Na teritoriji Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine dogodile su se duže otmiče Bašijaka u Mioču i Štrpcima, dok su se svi ostali zločini dogodili na teritoriji Federacije odnosno SRJ.

Prema istraživanjima Sandžačkog odbora, najveći broj krševanja ljudskih prava u Priboju i okolini Priboja počinili su pripadnici Vojske Jugoslavije, srpske policije, lokalni Srbi i srpski dobrovoljci iz Srbije koji su se borili na strani bosanskih Srba što dokazuje i slučaj Nebojše Ramićevića, koji je iz Srbije a učestvovao je u otmiči Bašijaka u Štrpcima u neposrednoj blizini Priboja.

Bezbjednost kao jedan od stubova na kojima su zgrade demokratske ljudska prava nema čak ni teme fe na kojima bi raseljena lica ~~se~~ započela novi život na svojim egzistencijama jer ni nova vlast obična u demokratskim snagama odnosno DOS-u, za godinu i po dana nije preduzela ni jedan korak koji bi progovoricima omogućio povratak u svoje domove i na svoja imanja. U tom pogledu odnos novih vlasti prema raseljenim licima je potpuno istoizjetan sa vlastin politicom koju su zastupali SPS i JUD.

Raseljena lica ~~primorana da se obraćaju~~ su dovedena u poziciju egzistencijalne zavisnosti od humanitarnih organizacija. Izvršavaju nadu u mogućnost povratka u svoje sela pa pomaže UNHCR, koji je 1996 godine

Smisao stanje na terenu i sačinio ~~plan~~ projekat o primjeni
određenih vidova pomoći kao što su popravke kuća, nabavka
kućnih potrepština, popoprivrednog uleta, djemenskih kultura
nabavka stoke i slično. Projekat je iz nepoznatih razloga
pretrpio fujasku, jer je jedini način bio ~~bitne~~ bitne interve-
ncije na šest kuća u Sjeverinu u koje su se njihovi vlasnici
vratili. ~~Na početku 2002-e godine~~ Na početku 2002-e godine ponovo je aktiviran
projekat UNHCR-a, koji je predviđao popravku 13 kuća u
selu Kukuronići, ali UNHCR čiji je predstavnik Miroslav
Guteša, još uvijek nije pratio potrebne dokaze da će ovaj
projekat biti i realizovan. Jedini korak koji je ~~obavio~~
~~razrešen licima da~~ u pravcu stvaranja uslova za povratak
rasefrenih lica učinile su lokalne samouprave u Novom
Pazaru, Sjenici i Tutinu u kojima je na vlasti koalicija
"lista za Sandžak". ~~izgradnjom~~ izgradnjom nove i popravkom stare
trase puta u selu Kukuronići u proljeće 2001 godine,
a završetak ovih radova je planiran u 2002-oj godini.

Rasefrena lica u Priboju, su još uvijek najobezbijeđenija
kategorija građana u državi. Vlada Republike Srbije i federalna
vlada su detaljno upoznate sa ovim stanjem, ali još uvijek
nisu pokazale volje da problem riješe u skladu sa poziti-
vni zakonima. Sanževski odbor uz ovaj Izvještaj objav-
ljuje i prilog sa srpskom ~~vlastima~~ imena vlasnika
kuća ~~koji~~ u opštini Priboj koje su sporene i opfakene.

(u nastavku ovog teksta otvoreti priložen listić)

~~Od oko 770~~

KADROVI

Od oko 770 lica sa višom i višekom finansijskom
spremom u privredi i u privredi Priboja u 1991-oj godini
njih oko 300 ili oko 40% su bili kadrovi bosnjacke
nacionalnosti. Nakon usidunja nacionalnog ključa krozem
1.

stadesetih godina, ~~na~~ primjenjena je diskriminacija kadrova na nacionalnoj osnovi.

Kao rezultat desetogodišnje diskriminacije u Priboju su evidentna samo tri slučaja da su direktori preduzeća ili društvenih ustanova Bošnjaci. Dvojica od njih imaju mješovite brakove ~~na~~ pripadnici partija koje zastupaju interese bivše ili sadašnje vlasti.

U Priboju nije zabilježen slučaj da je neko dobio otkaz ili je proglašen tehnološkim viškom zbog nacionalne pripadnosti. U praksi je na otvorenom način izvršena čistka kadrova bošnjačke nacionalnosti uz primjenu Zakona o radu i radnim odnosima ili pravačanjem kriterijuma bezbjednosne podobnosti.

Činjenično stanje je da u 2002-ij godini u Opštinskoj upravi samo jedno lice radi na rukovodećem radnom mjestu.

U sudstvu je samo jedan sudija Bošnjak. U javnom tužilaštvu nema Bošnjaka. U policiji su dva Bošnjaka.

U prosvjeti su tri profesora, a kod sedam osnovnih i srednjih škola na teritoriji opštine Priboj, nema nijedno lice bošnjačke nacionalnosti na rukovodećem radnom mjestu.

U Domu zdravlja, od oko 200 zaposlenih, broj Bošnjaka ne prelazi 5%. Od 11 lekara specijalista ^{bošnjačke nacionalnosti} tada je nema ni jedan. U Fabrici automobila Priboj (FAP) u 1992-ij godini do uvođenja ~~novij~~ ekonomskih sankcija međunarodne zajednice, bilo je zaposleno 5400 radnika od kojih su preko 2000 ili nešto preko 40% bili Bošnjaci.

Sa ovim procentom su bili zastupljeni i kadrovi bošnjačke nacionalnosti. Iznamično sa krajem 2001-e godine u FAP-u je bilo zaposleno 2900 radnika. Poslije restrukturacije preduzeća 1160 radnika je proglašeno tehnološkim viškom.

Od 1720 radnika, sa kojim brojem je FAP započeo 2002-ju poslovno godinu, 6,9% zaposlenih čine radnici bošnjačke nacionalnosti, od kojih niko nije na rukovodećem radnom mjestu. Tokom deset godina rada FAP je kao Žjela Kucavica u privredi Priboja u potpunosti izmijenio demografsku sliku opštine, i to tako ne zvanično.

bio glavni nosilac nacionalne diskriminacije kadrova. Ilustrativan je primjer takve politike prijem nove radne snage, volontera raznih zanimanja, koji su bili isključivo Srbi. Jedino preduzeće u Priboju, u kojem su Bašijaci zastupljeni u visokom procentu je javno komunalno preduzeće "USLUGA"

U JP "Informativni centar" od 17 zaposlenih samo jedan novinar je Bašijak. Jedino preduzeće u Priboju u kojem su Bašijaci zastupljeni u visokom procentu je javno komunalno preduzeće "USLUGA". Najveći procent zastupljenosti je na poslovima čistača gradskih ulica.

Diskriminacija kadrova je po nacionalnoj osnovi prisutna je u Priboju i prilikom zapošljavanja. Broj Bašijaca koji je proteklih deset godina zasnovao radni odnos je zanemariv.

Diskriminacija djece

Djeci Bašijaca koja se školuju u vjerskim školama materinog uskraćeno je pravo na dječji dodatak. Ovo pravo je uskraćeno navodno zbog toga što se školovanje ne edukuje po srpskom obrazovnom programu. Iz istih razloga pravo na dječji dodatak je uskraćeno i učenicima bašijacke nacionalnosti koji se školuju u Bosni i Hercegovini.

Nasuprot tome djeca radnika iz opštine Rudu u Bosni i Hercegovini, koji su zaposleni u privredi Priboja stiču pravo na dječji dodatak iako se školuju po obrazovnom programu druge države.

Mediji

Od lokalnih medija u Priboju registriroju Radio i Televizija Priboj. Sve do 5. oktobra 2000 godine ovi

mediji su bili u službi SPS-a, jut-a i aktuelnog srpskog režima. Tokom rata u Bosni i Hercegovini ovi mediji su propagirali ratno huškačku politiku i otvoreno pozivali srpske dobrovoljce u rat protiv Bošnjaka i Hrvata. Na ovim medijima se svakodnevno mogao čuti govor mržnje i anti-bošnjačka histerija. Urednička politika Radio Priboja je tokom poslednjih deset godina izuzivala ograničene građana bošnjačke nacionalnosti zbog ignoriranja izraza iz bošnjačke porodične kulturne tradicije tako što je prilikom emitovanja muzičkih žefa i čestitki, izraze amica, daidža, baba i sl. prevela u izraze stric, ujak, tata, tuncčki i taj potrez čime se komu da ~~namučene i plaćene muzi~~ ferst namučeni i plaćeni muzičkih žefa nije u skladu sa srpskim književnim jezikom. Radio i Televizija Priboj ni jednom prilikom za proteklih deset godina nije posjetio porodice kidnapovanih Bošnjaka niti je snimila i jednu reportažu o spašenim i optuženim dokovima Bošnjaka. Ignorišući sve zločine počinjene nad Bošnjacima, Radio Priboj je odbijao da emituje i saopštava za javnost Stranke demokratske akcije Sindžaca povodom evociranja uspomena na trogrične zločine kao što je otmiца 18 Bošnjaka iz Sjeverina, pod motom da ova stranka nije legalna, jer je po izjavi urednika informativnog programa 'Dražina Heferna Radio Priboj dobio informacijom od opštinskog inspektorata i Arhambela Prečevića u Vladi Srbije, da je predsjednik Stranke demokratske akcije Rasim Hefić.

Od 5. oktobra 2000-te godine ~~itg~~ i snijene ~~isto~~ totalitarne režima Slobodana Miloševića i 19. februara 2002-e godine kada je u Priboju svrgnut režim SPS-a i jut-a i uveden Primudna Uprava, u pribojskim lokalnim medijima

rena bitnih promjena, jer su programi isprofilisani edukovanjem srpske i pravoslavne kulturne tradicije, dok se o muslimanima može čuti i vidjeti neki prilog samo povodom boja-mskih svečanosti.

Policijske represije

Policijski sistem u opštini Priboj je skoro jednonacionalan jer osim dužice Bašnjaka sve ostalo su Srbi. Tokom 2001-e godine smijenjen je načelnik OUP-a i ~~je~~ imenovan novi, dok je struktura ostalog sastava ostala nepromijenjena.

Policijske represije nad bašnjačkim stanovništvom su posebno bile izražene u periodu od 1992 do jula 1996 godine.

Policijska zlostavljanja su u tom periodu imala ~~znatan~~ uticaj i jedan o presudnih podsticaja na neobavljene bašnjačkom stanovništvu. Ne postoji tačna evidencija o broju privođenja i maltretiranja Bašnjaka u prostorijama OUP-a, jer je i danas u 2002-oj godini dominantan strah kod građana u pogledu davanja izvjava o postupcima policajaca. U jednoj ~~studiji~~ izvještoju Helsinškog odbora za ljudska prava u ferdžaku navedeno je brojka od 70 slučajeva privođenja i maltretiranja Bašnjaka u zgradi OUP-a, ali ovaj izvještoji ne pruža nijedne dokaze o svojim navodima, jer Helsinški odbor nije tu problematiku istraživao na terenu. Prema procjeni ferđinaka Samoborskog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda, koji su i sami bili izloženi policijskoj represiji, broj kršenja osnovnih ljudskih prava od strane policije je daleko veći. Policijska se nije libila ni od ponižavanja ljudskog dostojanstva. To se može ilustrirati na slučaju Halilović od 13. septembra 1992 godine kada su u selu Sustevci prilikom pretreta kuće policija uzela brata i sestru ~~za~~ bandžeru na seoskom putu.

Policijska je sprečavala dostavu humanitarne pomoći raseljenim licima, izbjeglicama i Bošnjacima koji su ostali na svojim ognjištima u pribojskim selima.

Poznat je slučaj sprečavanja dostave četiri šlepera humanitarne pomoći u Priboj 29. januara 1993 godine i zaplene humanitarne pomoći i vozila u selu Justeveci 12. maja 1993 godine. Selo Justeveci je poseban slučaj za istraživanje policijske represije nad Bošnjacima, jer ~~to~~ samo selo je bosanska enklava na teritoriji Sandžaka na kojem se nalaze institucije Srbije, a ~~to~~ u godinama prije potpisivanja Dejtonskog sporazuma represije nad Bošnjacima od premlaćivanja do oduzimanja legalnog oružja, vršene su uzduženo sa policijom, vojskom i paravojskom iz Republike Srbije.

Pribojska policija je tokom proteklih godina bila u funkciji sprečavanja povratka raseljenih lica u svoja sela. Javna je poznat slučaj od 1. jula 1996 godine kada je prilikom obilaska svojih kuća i imanja u selu Kukuravini, policija pretukla mještane i izložila ih raznim vidovima ponižavanja i zastrašivanja.

S obzirom da u pribojskom MUP-u, još uvijek nisu izvršene radikalne kadrovske promjene, bašnjačko stenoumništvo još uvijek zazire od lica u policijskim uniformama. ~~Tragovi~~ Refleksi diskriminatornog odnosa policije prema Bošnjacima još uvijek su prisutni. Uočljivo je da policija, potrestvom medija, neglašeno ističe imena prekršioaca javnog reda i mira, ~~te~~ koji su bašnjačke nacionalisti ili je revnosa i u Banja Luci i kontroli vozila novopozorske registracije koja proleze putevima kroz opštinu Priboj.

Ugrožavanje vjerskih sloboda
~~iskrnavljenje vjerskih objekata~~

11

Kao jedan od vidova ugrožavanja vjerskih prava i sloboda u Priboju je proteklih deset godina evidentirano više slučajeva iskrmavljenja vjerskih objekata. U maju 1992. godine Vojska Jugoslavije je pucala u mjestet džamije u Zabrinjici.

Policijska je na grub način uletila u džamije, tražeći materijalno skriveno oružje. Na budnje več 6. januara 1993. godine pripadnici bijelih orlova su polomili ~~stari~~ prozor na džamiji u Priboju i pokušali da ubace bombu. Policijske ih je privele i nakon pola sata pustila. Na ovu džamiju su od strane nepoznatih lica u 1997-ij godini izvršena još dva napada. U prvom slučaju pokušaj pucanja iz pištolja a drugom slučaju pokušaj kamikoverija.

Vjerski objekat (Mekteb) u selu Omledak je opštećin i iskrmavljen tako što su komšije sli nakon progona Srbijska ovaj objekat počeli koristiti kao staju za ovce. Džamija u selu Batkovići je 8. februara 1993. opločkana a zatim do temeta umištena sa velikom količinom eksploziva. U mekteb u selu Kalufati je tokom 1992 i 1993. godine bila uperena topovska cijev iz pravca hidroelektrane "Potpreč".

U novom dijelu grada na zemljištu koje je pripadalo čitličkom imamnu sagradena je nova crkva a istovremeno skupština opštine Priboj je odbila zahtjev u pismenoj formi više od 1000 vjernika za izgradnju džamije. 14. marta 1995. godine iskrmavljeno je groblje muslimanske groblje u Priboju kojim prilikom je polomljeno pet nadgrobničkih spomenika. Iskrmavljeno su groblje u selu Kukurovići, Dragovini, Sjeverin a 2001. godine i groblje u selu Veskovina.

U više navrata je ometan vjerski obred džemaze, tako što su lica tipske nacionalnosti pucala iz automatskog oružja i zastrašivala učesnike obreda, ali je sprečavano da se džemaza transportuje u selo Zaostro.

Priboj

Član funkcionerskog odbora za
zaštitu ljudskih prava i sloboda